

stoletnem razvoju zemljiškega gospostva, zasnovana na celovitem, izčrpnem pregledu ohranjenih dokumentov. Zato lahko upravičeno pričakujemo, da se bo potrdila za nepogrešljivo pomagalo pri prihodnjih raziskavah zgodovine gospostva Negova, avtorici in založniku pa iskreno čestitamo za svež prispevek k slovenski krajevni zgodovini.

Tomaž Lazar

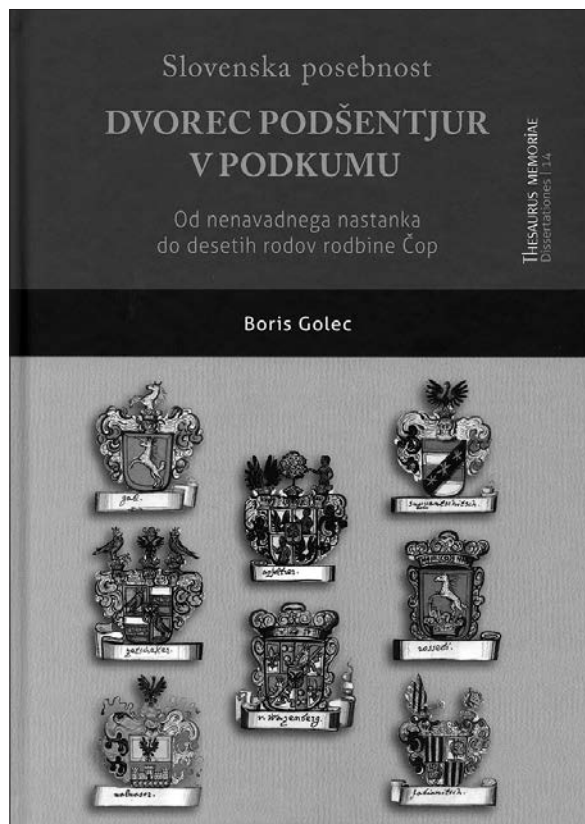

Boris Golec: Slovenska posebnost – dvorec Podšentjur v Podkumu. Od nenavadnega nastanka do desetih rodov rodbine Čop. Ljubljana: Založba ZRC, 2020, 297 strani (Thesaurus memoriae, Dissertationes 14).

Republika Slovenija se lahko upravičeno ponaša z izjemno bogato grajsko zapuščino, o kateri pričajo številni ohranjeni gradovi in dvorci, njihove razvaline ali pa le še stare upodobitve in omembe v pisnih virih. Zaradi neugodnih družbenopolitičnih razmer je bilo zanimanje zanjo dolgo odrinjeno na rob, zato so raziskave pravi zalet dobile šele v zadnjih desetletjih. Raziskovalci se zadnja leta v večji meri ukvarjajo s preučevanjem manj znanih grajskih objektov, tako z vidika njihovega stavbnega razvoja kot tudi geneze gospostva in historiata lastnikov. Pred kratkim je na tem področju pomembno delo prispeval priznani slovenski zgodovinar Boris Golec, ki je temeljito obdelal in izčrpno predstavil strokovni in širši javnosti skoraj neznani dvorec Podšentjur v Št. Juriju pod Kumom, danes Podkumu.

Visoko v Posavskem hribovju ležeči dvorec ima precej zanimivejšo zgodovino, kot bi lahko sodili po njegovi skromni podobi, ki prej kot na grajsko stavbo spominja na večjo kmečko domačijo. Presenetljiv je že njegov nastanek, saj se je v drugi polovici 16. stoletja razvil iz prvotno podložniške, nato svobodniške posesti kmetov Zavrlav. Druga posebnost je dolgotrajno lastništvo Čopov, kajti ti so danes na Slovenskem najstarejša od dveh oziroma treh rodbin graščakov neplemiškega izvora. Njihove korenine namreč segajo v leto 1748, zdaj pa na nekdanji graščinski posesti gospodarja že deveti rod. Obstaja pa še tretja posebnost Podšentjurja, in sicer dejstvo, da sta v prejšnjem stoletju utonila v pozabo tako spomin na njegov nekdanji grajski status kot tudi na Čope kot graščake in zemljiške gospode.

Monografija je razdeljena na šest tematsko zaočroženih poglavij. V uvodnem delu je najpomembnejše tretje podpoglavje, v katerem avtor na sedmih straneh strnjeno in pregledno povzema vsebino knjige. To je v veliko pomoč bralcu, ki o dvorcu in njegovih lastnikih potrebuje le osnovne informacije,

za lažje razumevanje besedila pa so mu na voljo še tabela s seznamom vseh lastnikov od najzgodnejših oprijemljivih začetkov do današnjih dni in dva zemljevida.

Naslednja štiri poglavja so jedro monografije. V prvem od njih je avtor podrobno opisal zanimiv nastanek dvorca in njegovo lokacijo ter posvetil veliko pozornosti obravnavi njegovega v resnici nikoli popolnoma standardiziranega imena, nazadnje pa je nekaj besed namenil še stavbnemu razvoju poslopja in predstavitvi virov. Historiatu lastnikov dvorca so odmerjena naslednja tri poglavja. Sledijo si po kronološkem vrstnem redu, vsebinsko pa so razdeljena glede na stan imetnikov gospostva. V prvem sklopu se je pisec spopadel z izjemno zahtevnim vprašanjem časa in načina geneze podšentjurskega gospostva. Kot v številnih drugih primerih tudi v tem zaradi pomanjkanja virov točnega odgovora ni bilo mogoče podati, prav tako ostaja odprto vprašanje, kdaj so se Zavrlji iz podložnikov prelevili v ene največjih svobodnikov na Kranjskem. Kljub vsem preprekam je avtorju uspelo po zaslugi odličnega poznavanja arhivskega gradiva in analogij prepričljivo pojasniti vse ključne procese ter raziskati izvor rodu prvih graščakov.

V naslednjem poglavju, ki pokriva obdobje od prve polovice 17. do srede 18. stoletja, so zajeti vsi plemiški lastniki dvorca. V nekaj več kot sto letih se jih je zvrstilo kar devet, večini pa je skupno, da so ga posedovali le kratek čas in da niso prebivali v njem. Med lastniki Podšentjurja srečamo več zna-

nih rodbin, kot so Galli baroni Gallensteini, baroni Apfalterji, baroni Čečerji in Valvasorji. Posebna dragocenost tega poglavja so zelo poglobljene genealoške študije vseh lastnikov gospostva ter njihovih rodbin in ožjega sorodstva. Te so uporabne zlasti za raziskovalce kranjskega plemstva, gradov in lokalne zgodovine, bralcu pa nudijo dober vpogled v socialno mobilnost novoveške družbene elite.

Peto poglavje, zadnje v osrednjem delu monografije, pokriva obdobje od leta 1748 do danes in prikazuje zgodovino rodbine Čop. Izčrpno je predstavljenih le prvih pet gospodarjev iz tega rodu, pod katerim je dvorec z gospostvom postopno izgubljal svoj graščinski status in nazadnje postal velika kmetija. Celoten proces je prikazan zelo natančno, zato lažje razumemo, zakaj sta v prejšnjem stoletju potonila v pozabo spomin na Čopovo hišo kot nekdanji dvorec ter na Čope kot graščake in zemljiške gospode. V zadnjem sklopu je poleg seznama virov in literature še izčrpen nemški povzetek, zahvaljujoč kateremu so dognanja dostopna tudi tujim strokovnjakom.

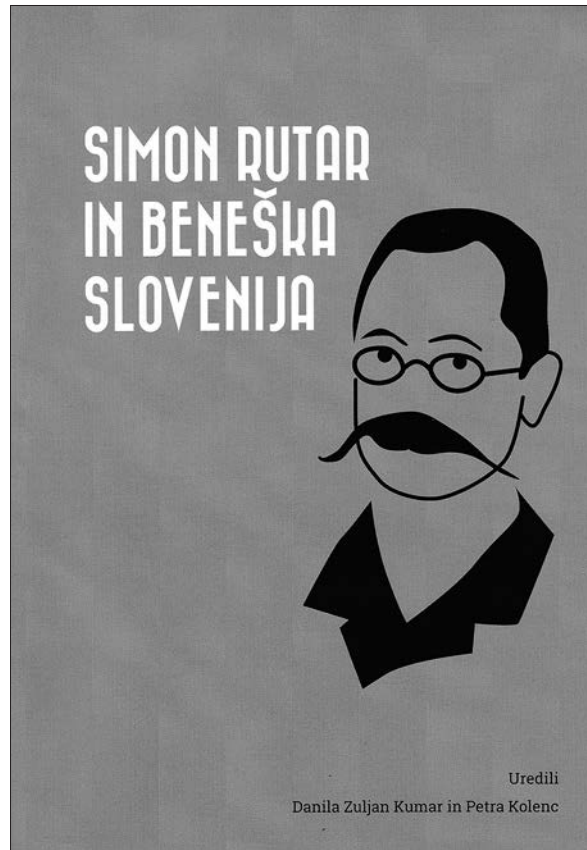
Po zaslugi v mnogih pogledih izjemnega dela lahko dolgo pozabljeni dvorec na Kumljanskem uvrstimo v relativno majhno skupino grajskih objektov v Sloveniji s temeljito raziskanim in predstavljenim historiatom. Zelo malo je namreč takšnih, katerih nastanek, kronologijo lastnikov, stavbni razvoj in vse druge vidike poznamo tako dobro kot pri Podšentjurju. Monografijo odlikujeta bogat znanstveni aparat ter širok nabor virov in literature. Delo je prvovrstno tudi v metodološkem smislu, saj v veliki meri temelji na obdelavi velike količine raznovrstnega arhivskega gradiva in dokazuje avtorjevo izjemno iznajdljivost pri iskanju manjkajočih podatkov. Opozoriti je treba zlasti na uporabo matičnih knjig, ki so pomagale rešiti marsikatero vprašanje. Monografija ni samo dragocen doprinos slovenski kastelologiji, temveč tudi lokalni zgodovini severnega obrobja Dolenjske in poznavanju obravnavanih plemiških in kmečkih rodbin.

Jernej Kotar

Simon Rutar in Beneška Slovenija (ur. Danila Zuljan Kumar in Petra Kolenc). Ljubljana: Slovenska matica, soizdajatelj ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, 2021, 171 strani.

Slovenska matica in Znanstveno raziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, natančneje Raziskovalna postaja ZRC SAZU v Novi Gorici, sta 2. septembra 2020 v Ljubljani organizirali posvet o Simonu Rutarju (1851–1903) in Beneški

Sloveniji. Simon Rutar, rojen v vasi Krn, je bil eden od prvih slovenskih izšolanih zgodovinarjev. Objavil je pomembna dela za slovensko historiografijo, na primer *Zgodovino Tolminskega* (1882), delo *Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska* (1892–1893), *Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra* (1896–1897), delo *Beneška Slovenija* (1899) itd.

Konferenčni zbornik obravnava Beneško Slovenijo ter življenje in delo Simona Rutarja. Robert Devetak predstavlja življenjsko pot in delovanje tega pomembnega slovenskega intelektualca, Peter Mikša pa med drugim njegovo delovanje na področju slovenskega društvenega življenja. Karla Kofol obravnava Rutarjevo delo in ohranjanje spomina nanj na področju muzejske stroke. Jernej Zupancič predstavlja geografijo Beneške Slovenije in izpostavlja njen periferen značaj, natančneje njeno geografsko, jezikovno in politično »robnost« ter tudi »robnost« v okviru slovenske skupnosti v Italiji. Prispevek Giorgia Banchiga pa obravnava širši zgodovinski kontekst plebiscita iz leta 1866, ki je bil zgodovinsko prelomen za Beneško Slovenijo. Analizira se torej izredno pomembno tematiko, ki je bila deležna različnih interpretacij nacionalnih historiografij. Banchig pa opozarja na zmotne interpretacije zgodovinske odločitve Beneških Slovencev za politično pripadnost Italiji, saj dogajanje analizira z vidika razumevanja predhodnih slabih izkušenj prebivalstva s francosko in avstrijsko oblastjo. Branko Marušič obravnava začetke knjiž-